

BACHELOROPPGAVE

Hvordan blir barn som opplever skilsmisse/samlivsbrudd ivaretatt i barnehagen?

How are children who experience marital breakdown taken care of in kindergarten?

Navn: Silje Fykse Solheim

Kandidatnummer: 219

BLU3-1006 Bacheloroppgave

Faktuelt for lærerutdanning, kultur og idrett

Institutt for pedagogikk, religion og samfunnsfag

Barnehagelærerutdanning heltid

Veileder: Astrid Reidun Berglid Bakken

Innleveringsdato: 07.01.2021

Innhold

1,0 Innledning	3
1,1 Valg av tema	3
1,2 Oppgavens oppbygning	4
1,3 Avgrensing og begrepsavklaring	4
2,0 Teori	5
2,1 Valg av teori	5
2,2 Hva er skilsmisse/samlivsbrudd?	5
2,3 Begrepet familie	6
2,4 Reaksjoner hos barn i ulike aldersgrupper	6
2,5 Pedagogiske mandat	8
2,6 Hvordan kan barnehagen ivareta barnet i skilsmissen/samlivsbruddet?	8
2,7 Hvorfor er foreldresamarbeid viktig?	9
3,0 Metode	10
3,1 Valg av metode	10
3,2 intervju som metode	10
3,3 Pålitelighet	11
3,3 Valg av informanter	11
3,4 Transkribering	12
4,0 Empiri	12
4,1 Informantenes erfaring med barn som opplever skilsmisse/samlivsbrudd	13
4,2 Kriseplan for barn som opplever foreldres skilsmisse/samlivsbrudd	13
4,3 Hvordan ivareta barnehagen barnet?	14
4,4 Barns reaksjoner	14
4,5 Samarbeidet mellom foreldre og barnehagen	15
4,6 Samarbeid mellom barnets foreldre	15
5,0 Drøfting	16
5,1 Skilsmisse/samlivsbrudd i barnehagen	16

5,2	Hvordan kan en se at barnet er påvirket av skilsmissen/samlivsbruddet?	16
5,3	Hvordan legger barnehagen til rette for barn som opplever skilsmisse/samlivsbrudd?	18
5,4	Foreldresamarbeid i barnehagen	19
6,0	Avslutning	21
7,0	Litteraturhenvisning	22
8,0	Vedlegg	23
8,1	Informasjonsskriv til informanter	23
8,2	Intervjuguide	24

1,0 Innledning

I Norge er det ca. 20.000 barn hvert år som opplever at foreldre går fra hverandre. To tredjedeler av dem har foreldre som er gift, mens en tredjedel av barn har foreldre som er samboere. Det er tre ganger høyere risiko for at barn av samboere opplever at foreldre flytter fra hverandre, enn for barn av gifte foreldre. Etter et samlivsbrudd er det cirka åtte av ti barn som bor sammen med mor. Statistikken viser dermed at tallet for barn som opplever en slik endringssituasjon er stor. (Kvam, 2018). En skilsmisse/samlivsbrudd er en smertefull prosess for hele familien, men det viktigste for de fleste foreldrene vil være å gjøre sitt beste for skåne barna. Barn reagerer ofte sterkt på en slik omveltning. Utfordringer som to hjem, forholdet til begge foreldrene, samtaler, rutiner, henting og bringing i barnehagen vil være tema som kommer opp i en slik livsendring. (Kvam, 2018). Som ansatt i en barnehage er det viktig å ivareta barnet på en måte slik at den føler seg sett og hørt både hjemme og i barnehagen. Barnehagen skal være et sted som barnet fortsatt kan følge «vanlige rutiner».

1,1 Valg av tema

Formålet med oppgaven er å få undersøke hvordan barnehagen ivaretar barnet i en slik situasjon og få mer kompetanse om hvordan en som pedagogisk leder strukturerer arbeidet rundt barnet som opplever en slik livsendring. Som ferdig utdannet barnehagelærer har en ansvar for å ivareta og legge til rette for barnets beste og et samarbeide med hjemmet. Barnehageloven sin formålsparagraf sier at «*Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barns behov for omsorg, lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling*» (Barnehageloven, 2005, §1). I praksis har jeg observert ulike måter å arbeide på for å oppnå målene i Barnehageloven. Jeg ser også at det kan være større utfordringer i forhold til barn som opplever skilsmisse/samlivsbrudd i familien.

Basert på mine praktiske erfaringer som barnehagelærer student og litteratur fra studiet om emnet, ønsker jeg å undersøke nærmere på hvordan barnehagen arbeider i forhold til barn som opplever skilsmisse/samlivsbrudd.

Problemstilling:

«Hvordan legge til rette for barn i barnehagen som opplever skilsmisse/samlivsbrudd?»

1,2 Oppgavens oppbygning

Jeg startet oppgaven med å redegjøre valg av tema, der jeg kommer innpå avgrensing av oppgave og begrepsavklaring. Videre tar jeg for meg teori knyttet opp mot hva skilsmisse er, hvordan det påvirker målgruppen, pedagogisk mandat og foreldresamarbeid. Metodedelen kommer i neste kapittel, her blir valg av metode presentert. Deretter kommer drøftingen, her bli empiriene drøftet opp mot teori. Avslutningsvis vil jeg vurdere i hvilken grad problemstillingen er besvart og veien for videre forskning vil bli pekt på.

1,3 Avgrensing og begrepsavklaring

Tema for denne bacheloroppgaven omhandler begrep som skilsmisse/samlivsbrudd, samarbeid, barnets beste og foreldre. For å avgrense oppgaven vil barnehagebarn være målgruppen. Begrunnelsen for valg av denne aldersgruppen er fordi det er en bachelorutdannelsen innen barnehagelærer og dermed barnehagebarn. Skilsmisse/samlivsbrudd er et stort område og en stor endringsfaktor som kan påvirke barnet på mange måter. Oppgaven vil legge vekt på hvordan barnehagen arbeider med både barnet og foreldre ut ifra rammene som barnehagen må følge. Videre vil jeg definere viktige begrep som vil bli brukt i oppgaven.

Foreldreansvar:

Foreldreansvar handler om det ansvaret foreldre har for å ta vare på barnet, gi god omsorg, samt rett og plikt til å ta avgjørelser på vegne av barnet. Felles foreldreansvar betyr at foreldre sammen tar ansvaret for barnets oppvekst. Avgjørelser som navnevalg, skolevalg, bosted, flytting utlands osv. er valg foreldre må ta stilling til. (Barne-, ungdoms-og familiedirektoratet, 2020).

Barnet:

Barnet er den som er i hovedfokus. Ordet barn eller barnet vil bli brukt i oppgaven uavhengig om det finnes ett eller flere barn. Barnet er den personen som foreldrene har omsorg for, og som både foreldre og barnehagen skal ivareta. Fokuset er på barnehagebarn uavhengig av alder.

Samarbeid:

Begrepet samarbeide handler om å arbeide sammen for noe konkret som er til barnets beste. I denne oppgaven vil samarbeid bli brukt om foreldresamarbeid mellom foreldre og barnehagen.

2,0 Teori

2,1 Valg av teori

I denne oppgaven vil det bli brukt teori som jeg mener er relevant for å besvare problemstilling om hvordan barnehagen arbeider med barn som opplever at foreldre går fra hverandre. Jeg ønsker først å definere hva skilsmisse/samlivsbrudd er. Videre går jeg inn på hva en familie er, og hvordan barn påvirkes av en skilsmisse/samlivsbrudd og hva som er barnehagens ansvar. Avslutningsvis skriver jeg om hvorfor et foreldresamarbeid er viktig.

2,2 Hva er skilsmisse/samlivsbrudd?

Skilsmisse/samlivsbrudd er når to parter som har vært i en relasjon går i fra hverandre. Når foreldre går fra hverandre blir ikke familiesystemet oppløst men det blir endret. Skilsmisse er en prosess som har som mål at situasjonen skal endre seg og bli bedre for alle parter. Forskjellen mellom skilsmisse og samlivsbrudd er at en ved en skilsmisse skilles en som ektepar, mens i et samlivsbrudd har en ikke vært gift. Felles for begge situasjonene er at en har bodd sammen og går ifra hverandre. Når parforholdet til de voksne ikke fungerer må en organisere seg på nye måter som innebærer to hjem for barna. Skilsmisse er en avgjørelse som barna sjeldent er med på å forhandle om, dette er de voksnes beslutning. Jo eldre barna er jo større påvirkning har de for å være med å forhandle. Ved en skilsmisse/samlivsbrudd følger det med en rekke praktiske og følelsesmessige endringer som jeg skal komme tilbake til. (Haaland, 2002, S.13). Statistisk sett sies det at hver barnehage i løpet av ett år vil oppleve at foreldrepar med barn i barnehagen går fra hverandre. (Jonassen, 2015).

2,3 Begrepet familie

Det finnes ingen klar definisjon av hva en familie er. Begrepet familie defineres forskjellig ut ifra hvem du spør. En vanlig forklaring på en familie er at den består av to foreldre og to barn som bor sammen, videre er det besteforeldre og søskenbarn som utgjør slekten. Når det forekommer en skilsmisse i familien er det vanlig at foreldrene har en egen definisjon av familien i forhold til hvordan barna vil definere den. (Haaland, 2002, S.14). Foreldre vil ofte ikke regne med ekspartneren som en del av familien lengre, mens barna naturligvis vil regne dem fordi det er foreldrene. En familie er et sosialt system som består av individer som er knyttet til hverandre gjennom arv, gener, gjensidige følelser og lojalitetsbånd. Familie blir sett på som et sterkt system ved at det danner et permanent system som eksisterer over år. Familien blir utvidet ved at nye medlemmer kommer inn gjennom fødsel, adopsjon eller nye ekteskap. (Haaland, 2002, S. 14).

2,4 Reaksjoner hos barn i ulike aldersgrupper

Når foreldre flytter fra hverandre, vil dette være en stor omveltning og en ny hverdag for små barn. Barnet må plutselig forholde seg til to ulike hjem, og gjerne ulike rutiner. Barn er tilpasningsdyktige og kan takle dette på en grei måte. Likevel kan det være en stor utfordring for barnet å forholde seg til to hjem og en sammenheng mellom to verdener. Barns grunnleggende behov er å oppleve hverdagen som trygg, stabil, og forutsigbar. (Organisasjonen voksne for barn, 1960).

Barns umiddelbare reaksjon og den langsiktige konsekvensen kan være svært varierende. Gardner (1976) har beskrevet fornektelse, sorgen og depresjon som fremtredende reaksjonsmåter. Dette vil selvfølgelig avhenge av alderen og utviklingsnivået til barnet. (Tjersland, 1992, S.34). Det er viktig å understreke at skilsmissem/samlivsbruddet er en prosess for både voksne og barn, som kan forløpe svært forskjellig. Småbarn i alderen 0-3 år har behov for å bli tatt imot i verden, slik at en føler seg trygg. For at et trygt tillitsforhold skal utvikles er bekreftelsen mellom barnet og den voksne helt nødvendig. At skilsmissem/samlivsbruddet blir nevnt og snakket om vil ikke barnet ha forståelse for. Det er handlinger som teller, barnet vil merke en forskjell på at det kun er en og en forelder som er som regel til stede om gangen. Barnet kan vise en reaksjon ved å bli redd når en av foreldrene går og være usikker på om mor eller far vil komme tilbake. En annen reaksjon for småbarn er at de har emosjonell resonans som er knyttet til mor og far, dette vil si at barnet føler i takt med dem. Når mor ler så ler barnet, når mor gråter så gråter også barnet. (Haaland, 2002, S.90-91).

Barnet kan også ha et større variasjon i temperamentet, noen barn kan tone seg helt inn på de voksnes andre kan være på full fart ut i verden. Tegn på at barnet føler seg utrygg er når han eller hun ikke følger vanlig aldersutvikling. Dette må sees i lys av naturlig regresjon hos småbarn. (Haaland, 2002, S. 91). Det blir ofte sagt at når barnet går to skritt frem og ett tilbake at utviklingen ikke går som den skal. For småbarn er områder som søvn, matvaner, motorisk utvikling, språk, toalettrening og emosjonell uavhengighet det som vil vise hvilken påvirkning barnet har av skilsmissem/samlivsbruddet. (Haaland, 2002, S.91-92).

Barns påvirkning i alderen 3-6 år vil være annerledes enn småbarn. Dette er en alder hvor utviklingen går fort, barnet rives med i leken og fantasien er på sitt rikeste. Fantasi og virkelighet kan ofte være vanskelig å skille. Barnet er sitt eget midtpunkt og forklarer det som skjer ut ifra seg selv. I sammenheng med skilsmisse/samlivsbrudd kan barnet stå i fare for å tilskrive seg foreldrenes stress og selve skilsmissem til seg selv. (Haaland, 2002, S.95). Barnet kan knytte opp tidligere negative reaksjon fra foreldrene til seg selv og ta ansvar for at foreldrene går fra hverandre. Vanskeligheten ved å skille fantasi og skilsmisse kan føre til urealistiske forestillinger om hva skilsmissem/samlivsbruddet betyr. I denne alderen har de en klarere forståelse av hva hjemmet og familien er. Forandringen krever at barnet får hjelp til å forstå, barnet står over en begynnende uavhengighet. Denne uavhengigheten trenger at hjemmesituasjonen er trygg og stabil. (Haaland, 2002, S.95-96).

De eldste barna forteller ikke alltid direkte hva de tenker og føler. De viser det gjennom atferd, ut ifra handlingene kan en få en forståelse på hvordan barnet reagerer på skilsmissem/samlivsbruddet. I leken kan en følge med på barnets følelsesmessige reaksjoner. Et tegn på utrygghet er nå barnet plutselig viser engstelse i en tidligere trygg situasjon. Sinnereaksjoner i både lek og handlinger kan vise tegn på stress som barnet lever i. Barn er ofte redd for å utrykke seg til foreldre for å gjøre situasjonen verre og tar det dermed heller med i leken og i andre trygge rammer som barnehagen. (Haaland, 2002, S.96-97).

2,5 Pedagogiske mandat

Eidhammer & Leer-Salvansen (2015) skriver om begrepet pedagogisk mandat, som er nyttig for å klargjøre forholdet mellom barnehagen og barnets foreldre/foresatte. Pedagogisk mandat betyr rettigheten til å ta avgjørelser angående barnet. Det er allmenn enighet om at foreldrene har et avgjørende pedagogisk mandat. (Eidhammer & Leer-Salvesen, 2015, S 143).

Selv om foreldrene har et avgjørende pedagogisk mandat, betyr ikke det nødvendigvis at de er alene om bestemmelsesretten. Staten har også et pedagogisk mandat, dersom det er mistanke om for eksempel overgrep eller vold mister foreldrene retten til å bestemme. Barnehagelæreren tar hver dag en rekke avgjørelser som har betydning for barnet, derfor kan vi kalle oss selv et pedagogisk mandat. Men det er ikke i den forstand at vi tar over foreldrenes rett, men barnehagelærerens mandat er avledet av foreldrenes og statens mandat.

Foreldrene har gitt barnehagelæreren en myndighet til å ta avgjørelser av stor betydning for barnet. Barnehagelæreren blir derfor sett på som et selvstendig moralsk subjekt, og skal forholde seg til sin yrkesetikk som barnehagelærer. (Eidhammer & Leer-Salvesen, 2015, S. 143-144).

2,6 Hvordan kan barnehagen ivareta barnet i skilsmissen/samlivsbruddet?

Barnepsykolog Willy-Tore Mørch sier at barnehagen bør trygge barnet i samlivsbruddet. (Jonassen, 2015). Barnehagen skal aldri ta parti med noen av foreldrene, men rette oppmerksomheten på barnet og barnets beste. Barnehagen blir sett på som barnets talerør i skilsmissen/samlivsbruddet. En skilsmisse/samlivsbrudd endrer hverdagen til barnet, det er derfor viktig at barnehagen er barnets trygge havn. Barnehagen skal være den plassen der alt er som før med sine rutiner og forutsigbare dager og voksne. (Jonassen, 2015). Rammeplanen sier at barnehagen skal legge til rette for at alle barn opplever å bli sett, forstått, respektert og få den hjelp og støtte de har behov for. (Kunnskapsdepartementet, 2017, S. 19).

Ruud (2011) skriver om samtale som hjelpemiddel for barn i utfordrende livssituasjoner. Barn sin naturlige måte å kommunisere på er ikke å sitte midt imot den voksne og fortelle om hvordan en har det, eller hva han eller hun tenker på. Viktig informasjon fra barnet kan komme når barnet føler en distanse eller når noe er med på å distrahere samtalen. Det er som om «*støy på linja*» gjør at det blir lettere å kommunisere. Når en bruker ulike hjelpemidler i samtaler, gjør det situasjonen mindre truende for barnet. (Ruud, 2011, S.89). Et stort område i barnehagehverdagen handler om lek, leken er barnets arena. Elementer av lek i samhandlingssituasjoner kan hjelpe barnet å takle stress. Hjelpemidlene kan gjøre at barnet unngår å bli overveldet, og dermed får hjelp til å kommunisere på en slik måte at barnet kan regulere følelsene sine. (Ruud, 2011, S.89).

Når en stor livsendring som skilsmisse/samlivsbrudd skjer i livet til barnet har barnehagen et ansvar for å følge opp barnet. Rammeplanen for barnehagen sier at personalet i barnehagen skal gi barna støtte i å mestre motgang, håndtere utfordringer og bli kjent med egen og andres følelser.

(Kunnskapsdepartementet, 2017, S.11). For å ivareta barnet trenger det en forklaring, en måte å knytte mening til de hendelsen som nå skjer i familien. Hverdagen har fått en stor endring med en forelder om gangen, i stede for begge samtidig som barnet er vant med. Barnet har ikke behov for en detaljert beskrivelse for årsaken til endringssituasjonen, men hjelp til å danne seg en måte å tenke om hendelsen på inni hode sitt. (Ruud, 2011, S164).

For å vite hvordan barnet egentlig har det må en som pedagog observere barnet. Å observere kan defineres som å legge merke til og undersøke systematisk hvordan noe er. Sentrale områder i barnehage for observasjon er trivselen, utviklingen til barnet, språk, kommunikasjonsuttrykk, samhandling og sosialt samspill. (Askland, 2011, S.144).

2,7 Hvorfor er foreldresamarbeid viktig?

Foreldresamarbeid er viktig fordi barnets beste er i fokus, her må barnehagen samarbeide med hjemmet. Barnehagen er en bro mellom hjem og storsamfunnet, for å bidra til barnets trygghet, trivsel og utvikling er samarbeidet mellom hjem og barnehagen helt avgjørende. (Thorsen, 2017, S.20). Rammeplanen for barnehagen legger vekt på at barnehagen skal legge til rette for foreldresamarbeidet og god dialog med foreldre. Samarbeidet skal alltid ha barnets beste som mål. (kunnskapsdepartementet, 2017, S. 29).

Det er klart at det er foreldrene som kjenner barnet best, men barnehagen kjenner også barnet fra en annen siden når det er i barnehagen. Barnet er i barnehagen de fleste av sine våkne timer. Derfor trenger foreldre kunnskap om barnehagen og det livet barnet lever der. Tillit og trygghet er grunnlaget for et godt samarbeid om barnets beste. (Thoresen, 2017, s.58). Barnehagen og foreldre møtes daglig gjennom samtaler, informasjon, og praktisering av rutiner. Å skape trygghet i den daglige kontakten vil gjøre at en sjeldnere vil oppleve vanskelige foreldresamtaler. Dersom man har etablert seg et godt forhold mellom foreldre og ansatte som er preget av gjensidig respekt og tillit, vil partene som oftest kunne snakke om alle mulige tema uten at det behøver å bli særlig vanskelig. (Glaser, 2017, S.118).

Et samarbeid mellom barnehagen og foreldrene er ikke alltid like enkelt. Skilsmisse/samlivsbrudd kan bli sett på som en problematisk situasjon som en som profesjonell må forholde seg til. Foreldre som er i konflikt med hverandre, kan prøve å få både barnet og den profesjonelle til å ta sitt parti. Konfliktfylte livsendringer kan være årsaken til at barnet strever, noen foreldre vil være lite interessert i at den profesjonelle skal involvere seg i familiens liv. Som barnehagelærer må en ta sitt ansvar på alvor, som handler om barnets beste, og ta opp den eventuelle konflikten. (Drugli & Onsøien, 2017, S.19).

3,0 Metode

Metode er et redskap som forteller om hvordan den som skriver oppgaven skal hente kunnskap. Metode blir også sett på som et hjelpemiddel for å samle inn data som vil gi oss informasjonen vi trenger til undersøkelsen. Begrunnelsen for å velge en spesifikk metode er at den metoden en velger vil kunne belyse problemstillingen på en faglig og god måte. (Dalland, 2017, S.51).

3,1 Valg av metode

Ifølge metodisk teori er det to hovedtyper av metode, dette er kvalitativt og kvantitet metode. For å undersøke hvordan barnehagen arbeider med barn som opplever skilsmisse/ samlivsbrudd har jeg valgt en kvalitativ metode. En kvalitativ metode gir oss ikke data i form av tall, gjennomsnitt eller regneoperasjoner slik som en kvantitativ metode. Kvalitativ metode med intervju som et verktøy som er tilfelle her fanger opp meninger og opplevelser. (Dalland, 2017, S.52). Metodens kjennetegn er at den går mer i dybden og gir mange opplysninger på få undersøkelser. Gjennom en kvalitativ metode vil en få frem det som er spesielt og det som eventuelt er avvikende. (Dalland, 2017, S. 52-53). For å kunne svare på problemstillingen ønsket jeg å finne informantenes opplevelser, deres meninger for også gå mer i dybden. Derfor falt valget på en kvalitativ metode.

3,2 intervju som metode

Kommunikasjon og samtale er det viktigste redskapet du har i arbeidet med andre mennesker. En skal kunne ha samtaler med all slags mennesker i forskjellige aldre og i ulike situasjoner. Når en går inn i samtaler, enten med enkeltpersoner eller i grupper innebærer det at en tar i bruk sine menneskelige og faglige ressurser. (Dalland, 2017, S.63). Gjennom et intervju vil en få frem enkeltpersoners synspunkt på temaet skilsmisse/samlivsbrudd som berører barn i barnehagen. Intervjuguiden leder intervjuet og er samtaleformen. Intervju er preget av et fleksibilitet hvor det ikke er faste svaralternativ og det er rom for å utdype seg. Jeg som intervjuer og forsker følger en intervjuguide hvor jeg har både åpne og lukkede spørsmål rundt problemstillingen. Det er et jeg-du-forhold hvor forsker og undersøkelsesperson skaper et bånd. (Dalland, 2017, S.52-53). Å skape kunnskap gjennom intervjuprosessen kjennetegner det kvalitative intervjuet. (Dalland, 2017, S.78).

Under et intervju skjer det mer enn det som sies med ord. Intervjuet inneholder opplysninger på flere plan. Kroppsspråket kan være med på å forsterke eller svekke et utsagn, det er derfor viktig å fange opp slike signaler. (Dalland, 2017, S.86).

3,3 Pålitelighet

Ved bruk av intervju som metode, ligger det selvsagt en mulighet for feilkilde i selve kommunikasjonsprosessen. Feilkilder kan være om informanten har oppfattet spørsmålet riktig, om intervjuer har forstått svaret riktig, og om svaret er notert riktig. Det kan være vanskelig å få med seg alt; forstår jeg mine egne forkortelser? Når en bruker lydopptak, er det spørsmål om lyden er god nok. Flere feil kan oppstå ved transkribering av lydopptaket. For å forklare dette kort, dersom informanten misforstår spørsmålet, intervjueren noterer svaret unøyaktig og meningsinnholdet endres ved renskriving, fører det til redusert pålitelighet. (Dalland, 2017, S.60).

3,3 Valg av informanter

For å finne informanter til bacheloroppgaven kontaktet jeg tre barnehager og informerte om bacheloroppgaven, og forklarte hva deltakelsen i intervjuet ville innebære. To pedagogiske ledere og en styrer ønsket å stille til intervju. Videre sendte jeg et informasjonsskriv til de ulike barnehagene hvor det sto informasjon om tema, anonymisering og ønske om å bruke båndopptaker under intervjuet.

Jeg har valgt å gi informantene fiktive navn for å sikre deres anonymitet.

1. «Anne» Styrer.	Anne er utdannet barne- og ungdomsarbeider, barnehagelærer og har master i spesialpedagogikk. Hun har 30 års arbeidserfaring i barnehage hvor hun har vært pedagogisk leder og nå er hun styrer som hun har vært i 7 år.
2. «Vigdis» Pedagogisk leder.	Vigdis har barnehagelærerutdanning, og er pedagogisk leder på en avdeling. Hun har god erfaring og har jobbet i barnehage i over 20 år.
3. «Linda» Pedagogisk leder.	Linda ble utdannet førskolelærer i 2007, har jobbet i barnehage i 13 år. Hun er nå pedagogisk leder.

3,4 Transkribering

Dalland (2017) skriver at transkribering er en vanlig måte å bearbeide intervjuet på, det handler om å skrive ned ord for ord som er sagt. Arbeidsmåten er møysommelig, men gir samtidig en mulighet til å gjenoppleve intervjuet. Å transkribere gir et større innsikt i materialet og dermed lettere å kunne analysere det etterpå. Når en bearbeider teksten deler en teksten inn i setninger og typisk muntlig tilleggsord som *liksom* og *sånn* er fjernet, teksten blir en mer skriftlig form. (Dalland, 2017, S.88). Etter å ha lest intervjuet vil en tematisk bearbeiding være nødvendig. For å transkribere intervjuet hørte jeg på lydopptakene og skrev ned intervjuet i Word til en sammensatt tekst. I løpet av intervjuet kan ett og samme tema vært berørt flere ganger eller et tema kan det bare ha vært en enkel kommentar. I en transkribering prosess vil slike spørsmål bli besvart. (Dalland, 2017, S. 92).

4,0 Empiri

Det er systematisk samlet inn empiri gjennom intervju av pedagogiske ledere og en styrer. Jacobsen (2015) forklarer empiri som «*data om virkeligheten*». (Jacobsen, 2020, S. 17.). For å kunne drøfte problemstillingen må en se teori og data i en sammenheng. Ifølge Dalland (2012) må råmaterialet som er samlet inn systematiseres for å få en oversikt over opplysningene. (Dalland, 2012, S.115). Etter at intervjuene ble transkribert ble svarene sortert ut ifra hvor relevant de var for problemstillingen. Svarene blir presentert i ulike kategorier for å få en oversikt og enklere kunne drøfte informantenes svar og teori i drøftingsdelen.

I denne delen av besvarelsen skal jeg gjøre rede for de viktigste svarene jeg fikk gjennom intervjuene i forhold til problemstillingen. For å skape orden og struktur er temaene delt inn i kategorier. Kategoriene jeg vil presentere er:

- Informantenes erfaring med barn som opplever skilsmisse/samlivsbrudd.
- Krisepplan for barn som opplever foreldres skilsmisse/samlivsbrudd.
- Hvordan ivareta barnet som opplever skilsmisse/samlivsbrudd?
- Barns reaksjoner.
- Samarbeidet mellom foreldre og barnehagen.
- Samarbeid mellom barnets foreldre.

4,1 Informantenes erfaring med barn som opplever skilsmisse/samlivsbrudd

Felles for alle informantene er at de har erfaring med skilsmisse/samlivsbrudd mellom foreldrene til barna i barnehagen. Anne som er styrer påstår at en skilsmisse ikke er en uvanlig hendelse og at det skjer ca. ett foreldrepar pr. år. Pedagogisk leder Vigdis, mener at dersom en har jobbet flere år i barnehagen vil en oppleve flere slike krisesituasjon. Linn sier at det er forskjell på om barnet er i fra alderen 0-3 eller om det er fra 3-6 år. Det finnes flere tilfeller på storbarnsavdeling enn på småbarnsavdeling. Hun nevner også at det gjerne er flere skilsmissebarn på en og samme avdeling.

4,2 Kriseplan for barn som opplever foreldres skilsmisse/samlivsbrudd.

Alle barnehagene har en generell plan for krisehåndtering, men en spesifikk plan for skilsmisse/samlivsbrudd er avvikende. Spørsmålet om en kriseplan for skilsmisse/samlivsbrudd gjorde at alle informantene ble oppmerksomme på at dette var noe de ikke hadde og gjerne burde hatt. Pedagogisk leder Linda, sa at hun etter intervjuet ble motivert for å gå sammen med styrer for å lage en felles plan for barn som opplever skilsmisse/samlivsbrudd. Spørsmålet om barnehagen har kompetanse innenfor skilsmisse/samlivsbrudd som fagfelt viser til at barnehagene ikke har en spesifikk plan for barn som opplever at foreldre går fra hverandre. Styrer forteller at det er ingen formell kompetanse for en slik livsendring, men barnehagen har erfaring med sårbare barn og flere ansatte er gode på tilknytning og psykisk helse. Vigdis sier at de har god erfaring med å takle slike kriser og hvis de er usikre på hvordan de skal håndtere livsendringen søker de om videre hjelp. Pedagogisk leder Linda sier at deres kompetanse blir erfaringene de har gjort seg med å håndtere barn i krise. Alle informantene legger vekt på at dette er en situasjon de sammen som personalgruppe klarer å håndtere. De jobber sammen i team på avdelingen og kartlegger alle observasjoner av barnet.

4,3 Hvordan ivareta barnehagen barnet?

Pedagogisk leder Vigdis sier at hun vil bruke mer tid på barnet, observere det mer og ha et ekstra øyet til han eller henne. Det viktigste er å vise barnet trygghet. Styrer Anne forteller at relasjonen mellom voksne og barnet blir enda viktigere, å legge inn aktiviteter som barnet liker og gi han eller hun ro og stabilitet er viktig. Ved å snakke med barnet om endringssituasjonen den er i vil hjelpe barnet til å vise følelser, og få en forståelse av at dette er sårt sier Linda. Anne sier at musikk, formingsaktiviteter og bøker er til god hjelp for at barnet skal kunne fortelle og uttrykke seg om følelsene en bærer på. Det kom også frem at alle tre var usikker på om det er bøker som handler om skilsmisse/samlivsbrudd for barn. Dermed har ikke barnehagen bøker som omhandler temaet skilsmisse/samlivsbrudd som et hjelpemiddel. Dersom barnet trenger trygghet på hvem som skal hente i barnehagen lager barnehagen en plan sammen med foreldrene slik at barnet er forberedt.

4,4 Barns reaksjoner

Barna kan oppleve skilsmissen/samlivsbruddet som en stor forandring. På noen barn vil du ikke merke en stor forskjell mens andre kan få ulike reaksjoner. Informantene ga flere eksempler på hvordan barns atferd kan endres som følge av at foreldrene går fra hverandre. Anne uttrykte at noen ganger kunne en ikke merke en endring på barnets atferd før det var gått opp til tre måneder.

Endringer i atferd kan være at barnet utagerer og ikke fungerer i samspillet med andre barn. Alle informantene mener at sinne er den vanligste reaksjonen. Barnet trenger også å bli regulert ned. Redsel og engstelighet er også en vanlig reaksjon sier Vigdis. Barnet kan være redd for at de voksne skal forsvinne og da spesielt den som er primærkontakten i barnehagen. Barnet kan også bli innesluttet og vil helst være for seg selv. Leker og samspill som før har vært interessant er det ikke lengre. Linda sier at barnet kan vise mye savn av enten begge foreldrene eller den ene. Det er følelsene til barnet som viser tegn på en påvirkning.

4,5 Samarbeidet mellom foreldre og barnehagen

Informantene hadde felles erfaringer med at foreldre ikke delte tilstrekkelig med nødvendig informasjon. Styret Anne sier følgende «*Det er ikke alltid vi får vite om skilsmissem, og med tiden forandrer barnets atferd uten at vi vet hvorfor. Skilsmisse er ikke alltid den første tanken vi har.*». Alle informantene var enig i at det beste er å få vite om endringssituasjonen tidligst mulig, slik at personalet er forberedt. Linn forteller at hun som pedagogisk leder innkaller til en felles foreldresamtale. Her kartlegger hun hvordan situasjonen er, hvordan de oppfatter at barnet har det, rutiner som endres og påvirker barnet, og hvordan personalet skal tilrettelegge for barnet. Vibeke legger vekt på at et godt foreldresamarbeid er viktig for å ivareta barnet. Å kunne lage en plan med foreldrene vil gjøre at vi kan ivareta barnet og gi han eller hun trygghet og stabilitet. Vigdis opplevde stort sett at foreldrene klarte å samarbeide godt med barnehagen. Både styret Anne og pedagogisk leder Linda forteller at de har flere ganger opplevd at foreldre trenger veiledning. Veiledninger handler om hvordan foreldrene skal ta hensyn til barnet og ta barnet på alvor. Når barnet opplever uro må vi veilede foreldrene til å legge bedre til rette for barnet, sier Linda.

4,6 Samarbeid mellom barnets foreldre

Hvordan foreldrene håndterer skilsmissem/samlivsbruddet er avgjørende for påvirkningen for barnet, sier Anne. Alle informantene har opplevd at det er konflikt mellom foreldrene og samarbeidet ikke fungerer. De påpeker at det ikke alltid er mulig for foreldrene og stille opp på felles foreldresamtale og utdyper at de videre innkaller til hver sin samtale. Anne sier at når barnet er mellom 3-6 år og går på storbarnsavdeling, har hun ikke kapasitet til å holde to forskjellige samtaler og forlanger da at de kan stille opp på en felles samtale. Linda sier at som profesjonelle må en huske på at hun er der for å snakke om barnet i barnehagen og den sitt beste. «*Som profesjonell skal en ikke ta noen av foreldrene sitt parti, men ta barnets parti og snakke om hva som er best for han eller henne.*» Vigdis er enig og sier at det ikke er vår jobb og løse konflikter mellom foreldrene. Dersom samarbeidet mellom foreldrene ikke fungerer kan barnehagen melde videre om dette. Som pedagog kan en oppleve at foreldrene er sårbare og dermed gir motstand i samarbeidet med mellom hverandre. Uenigheter i rutiner i forhold til barnet som sovetid, mat, klær og bringing- og henting. De forteller at det hender at den ene forelderen kan legge frem at den andre ikke får levere og hente barnet. Begge foreldrene har rett på å kunne levere og hente barnet, så lenge det ikke foreligger saker som for eksempel besøksforbud på foreldrene skal begge være like mye inkludert sier Linda.

5,0 Drøfting

I dette kapittelet skal jeg drøfte funnene fra intervjuene opp mot teori. Drøftingsprosessen innebærer analyse, vurdering og tolkning av funnene. Når en vurderer, er det for å få frem de mulighetene og de begrensningene det har for å belyse problemstillingen. (Dalland, 2017, S.200). Drøftingen vil bli delt inn i kategorier slik som empiri for å bevare orden og strukturen.

5,1 Skilsmisse/samlivsbrudd i barnehagen

Som beskrevet tidligere viser tall fra Norske helseinformatikk at det ca. 20.000 barn hvert år som opplever at foreldre går fra hverandre. (Kvam, 2018). Jonassen skriver at statistisk sett opplever barnehagen i løpet av et år at det er foreldre som går ifra hverandre. (Jonassen, 2015). Ut ifra informantenes beskrivelser kan dette stemme ved at styrer påpekte at det er ca. et barn hvert år i en barnehagen som opplever at foreldrene skilles/går fra hverandre. Videre ga pedagogisk leder Vigdis uttrykk for at dersom en har jobbet flere år i barnehage har en mest sannsynlig havnet opp i en eller flere tilfeller av skilsmisse/samlivsbrudd. Dette viser at det dermed ikke er en uvanlig livsendring som barnehagebarn kan oppleve. Når en skilsmisse/samlivsbrudd hender, følger det med en rekke praktiske og følelsesmessige endringer som barnet, foreldre og barnehagen må forholde seg til. (Haaland, 2002, S.13). Som tredjeårsstudent har jeg vært i praksis i fire forskjellige barnehager. Jeg opplevde at i tre av fire barnehager var det tilfeller hvor barna hadde foreldre som både var i skilsmisse/samlivsbrudd fasen og barn som hadde opplevd at foreldrene hadde gått i fra hverandre.

5,2 Hvordan kan en se at barnet er påvirket av skilsmissen/samlivsbruddet?

Organisasjonen voksne for barn (1960) legger vekt på at en skilsmisse/samlivsbrudd er en stor omveltning for barnet. Barn er tilpasningsdyktige og kan takle dette på en grei måte, men det er klart at det vil være en stor utfordring som kan påvirke barnet i ulike retninger. Informantene fortalte at påvirkningen til barnet vil variere. Enkelte barn påvirkes med engang skilsmissen/samlivsbruddet forekommer mens andre barns reaksjoner kan komme etter tre måneder. Dette kan en sees opp mot teoretisk perspektiv hvor både Gardner (1976) og Haaland (2002) skriver at en skilsmisse/samlivsbrudd vil påvirke barnet, men i hvor stor grad påvirkningen vil være er avhengig av barnets alder og utviklingsnivå. Pedagogisk leder Vigdis påpekte at småbarns påvirkning kan sees igjennom redselen for at primærkontakten skal forsvinne når personen går ut av rommet. Haaland (2002) skriver at småbarn i alderen 0-3 år ikke forstår situasjonen på samme måte som barn i alderen 3-6 år. Småbarns reaksjon er at de har emosjonelle resonans som er knyttet til mor eller far, det kan også være primærkontakt i barnehagen. Dette vil som sagt si at barnet føler i takt med den voksne.

Informantene hadde tilsynelatende samme oppfatning av hva som var den vanligste reaksjonen hos barn. Sinne blir sett på som den vanligste reaksjonen, og da spesielt hos barn i alderen 3-6 år. Følelsene til barnet vil vise påvirkningen til barnet, sier pedagogisk leder Linn. Ut ifra handlinger og atferd kan en se hvordan barnet påvirkes av situasjonen. Teoretiskperspektiv fra Haaland (2002) sier at gjennom leken kan en som voksen se hvordan barnets følelsesmessige reaksjoner er. Informantene har opplevd at barnet forandrer seg i samspillet og i leken med andre barn, og har i noen tilfeller hvor sinne styrer atferden. Videre sier Haaland (2002) at barnet har i denne alderen vanskelig å skille mellom fantasi og virkelighet. Dette kan sees i sammenheng med barnets forandring i samspill og lek. Når barnet ikke klarer og skille mellom fantasi og virkelighet, har en behov for å bli regulert ned slik at en kan lære og takle følelsene som barnet selv bærer på.

Barn kan ha vanskeligheter med å fortelle hva de føler og tenker på, dermed blir leken måten å formidle følelser på. I det ene tilfelle jeg opplevde i praksis hvor foreldrene gikk i fra hverandre, endret barnets atferd seg. Sinne og aggresjon ble hans måte og uttrykke seg på. I lek med andre barn reagerte han på andres handlinger på en måte som var svært ulikt for han. Hannes måte å uttrykke seg på var med å bli sint, slå og skrike. Ut ifra mine tolkninger i praksis, vil jeg påstå at sinne kan ha en sammenheng med sorgen barnet opplever. Sinne kan være den letteste måten og uttrykke sorg og den følelsen enn har når det er vanskelig og sette ord på ting.

På den andre siden kan barnet også reagere med engstelig og utrygg. I praksis har pedagogisk leder Linn sett at barnet kan bli innesluttet og vil helst være for seg selv. Interessen for leken og samspillet er ikke som før. Haaland (2002) viser til at når barnet plutselig viser tegn på engstelse i en tidligere trygg situasjon ligger det som regel en årsak bak. Barnet som reagerer med å bli engstelig, vil ofte helst være for seg selv. Som voksen i barnehagen mener jeg at en må en støtte barnet og hjelpe barnet gjennom sorgen og være et støttende stilas. Barn som er engstelige og utrygge har behov for at en voksen hjelper han eller henne inn i leken slik at barnet kan føle på glede igjen.

5,3 Hvordan legger barnehagen til rette for barn som opplever skilsmisse/samlivsbrudd?

Rammeplanen (2017) påpeker at de ansatte i barnehagen skal sørge for at alle barna opplever å bli sett, forstått, respektert og få den hjelpen og støtten de har behov for. Rammeplanen er der for å vise vei for hvordan personalet skal ivareta barna og legge til rette for barnets beste, og blir sett på som en god veiviser. På den andre siden kan en oppleve at i en travel barnehagehverdag at ikke alle mål blir fulgt like godt som en ønsker.

Hvilke behov for ivaretagelse har barna? Informantene beskrev at barna som opplever skilsmisse/samlivsbrudd har behov for ekstra oppmerksomhet. Dette vil si at barnet i denne endringsfasen har behov for at de voksne tar seg mer tid til å følge opp barnet. I en endringssituasjon er det viktigste å vise barnet trygghet og omsorg. Jonassen (2015) skriver at det er viktig at barnehagen er barnets trygge havn og er en plass hvor alt er som før med sine faste rutiner og forutsigbare dager og voksne.

Informantene fortalte at relasjonen mellom voksne og barnet blir enda viktigere. Både styrer og pedagogisk leder la vekt på at samtale med barnet om endringssituasjonen vil hjelpe barnet til å både vise og få en forståelse av følelsene barnet selv har. Ruud (2011) viser til samtale som et hjelpemiddel for barn som opplever utfordrende livssituasjoner. Samtaler med barnet er viktig for å både vise barnet at du som voksen er der for å hjelpe, det kan bidra til at barnet kan sette ord på egen tanker og er en måte og bearbeide sorgen og akseptere endringene på. På en annen side hevder Ruud (2011) også at barn sin naturlige måte å kommunisere på er ikke å sitte imot en voksen og fortelle hvordan en har det. Når barn blir distraheret kommer følelsene lettere frem, leken er ofte en god måte for å få barnet til og uttrykke seg på.

Informantene fortalte at det er viktig å hjelpe barnet med å forstå hvilken livsendringer som skjer i familien. Ruud (2011) skriver også at barnet trenger en forklaring på hendelsen, og voksne rundt må hjelpe barnet til å knytte en mening og en forståelse rundt endringssituasjonen. I praksis har jeg observert voksne som sier «*Nå kan jeg se at du er lei deg, hvorfor er du lei deg?*» Dette er en måte på å bekrefte følelsene til barnet på, og vise at det er lov til å være lei seg. Gjennom bekreftelse, skaper en samtidig en samtale med barnet og en kan gi en forklaring på situasjonen.

Å observere barnet er en god måte for å undersøke systematisk hvordan barnet har det. For å finne ut hvordan barnet har det observerer barnehagen barnets trivsel, atferd, utvikling, samhandling, kommunikasjonsuttrykk og sosialt samspill. (Askland, 2011). Gjennom observasjon kan barnehagen legge til rette for hva barnet har behov for, og kunne skape en forståelse av barnets påvirkning. Informant Vigdis fortalte at hun brukte observasjoner for å kunne legge til rette og ivareta barnet. Løpende protokoll har jeg sett at barnehager har tatt i bruk for å kunne observere barnet. En løpende protokoll fanger opp handlinger og hendelser der og da, og som blir skrevet ned. Dette gjør at en kan sammenligne over tid hvordan utviklingen til barnet er.

Trenger barnehagen planer og veiledning for å ivareta barna? Som et av spørsmålene til informantene ble dette besvart. Alle barnehagene har en generell plan for krisehåndtering, men en spesiell plan for skilsmisse blir ikke omtalt. Det kan se ut som at barnehagene som ble intervjuet ikke tidligere har sett behov for en særskilt plan for håndtering av barn som opplever skilsmisse/samlivsbrudd. Men det viste seg at når informantene besvarte spørsmålet om kriseplan, ga de uttrykk for at de burde hatt en generell kriseplan som en veiledning for personalet. En handlingsplan for barn som opplever foreldrenes skilsmisse/samlivsbrudd, kan være et nyttig redskap for å kunne ivareta og legge til rette for barnet. Mangelen på kriseplaner i forhold til barn som opplever foreldrenes skilsmisse/samlivsbrudd, kan sees opp mot at det er gjort lite forskning og dermed skrevet få teoribøker som handler om temaet. Bøker om hvordan barnehagen skal ivareta barnet og barnehagens ansvar i en slik endrings situasjon er avvikende. Ut ifra mine tanker kan en årsak til at det er gjort lite forskning på tema «barn som opplever skilsmisse/samlivsbrudd», være at det var færre samlivsbrudd tidligere og er derfor gjort mindre forskning.

5,4 Foreldresamarbeid i barnehagen

Et annet funn i intervjuene er at foreldresamarbeid er et tema som alle tre informantene la stor vekt på. Barnehagen skal legge til rette for foreldresamarbeidet og god dialog med foreldre. Samarbeidet skal alltid ha barnets beste som mål sier rammeplanen for barnehagen. (kunnskapsdepartementet, 2017, S. 29). Thoresen (2017) påpeker at tillit og trygghet er grunnlaget for et godt samarbeid mellom foreldre og barnehagen. Samarbeidet mellom partene skjer daglig gjennom levering og henting. Samarbeidet innebærer samtaler om informasjon, observasjoner og praktiske rutiner. (Thoresen, 2017, S.58). Informantene hadde felles erfaring med at foreldrene ikke alltid fortalte om skilsmissen/samlivsbruddet. De påpekte at det var svært viktig for barnehagen å få vite om slike endring for å kunne ivareta barnet på best mulig måte. Drugli & Onsøyen (2017) forklarer dette med at noen foreldre vil være lite interessert i at den profesjonelle skal inkludere seg i familiens liv. Foreldre kan være redd for at barnehagen skal kritisere foreldrene for hvordan de håndterer situasjonen og tar hensyn til barnet.

Eidhammer & Leer-Salvensen (2015) Viser til at det er foreldrene som har det avgjørende pedagogiske mandatet. Allikevel har foreldrene gitt barnehagen en myndighet til å ta avgjørelser av stor betydning for barnet. Som barnehageansatt må en forholde seg til retningslinjene som er knyttet til yrkesetikken som en barnehageansatt skal utøve. Yrkesetikken sier at som barnehagelærer må en ta sitt ansvar som handler om barnets beste og ta opp eventuelle konflikter som er med på å påvirke barnet og samarbeidet. Drugli & Onsøyen (2017) skriver at konfliktfylte skilsmisser/samlivsbrudd kan være årsaken til at barnet strever. Foreldre som er i konflikt, kan prøve å få både barnet og pedagogiske lederen til å ta sitt parti. Informantene hadde opplevd nettopp dette at foreldre som er i konflikt vil kunne prøve på å få den pedagogiske lederen til å ta sitt parti. De alle var tydelige på at som en profesjonelle yrkesutøver som barnehagelærer, handler arbeidet om barnets beste og ikke å løse foreldrenes konflikter.

6,0 Avslutning

Gjennom teori, datamaterialer og drøfting har jeg i denne bacheloroppgaven svart på problemstillingen «*Hvordan legge til rette for barn i barnehagen som opplever skilsmisse/samlivsbrudd?*». Å oppleve at foreldrene går i fra hverandre blir sett på som en stor livsendring for barnehagebarn og er et viktig tema. Det er viktig å understreke at en skilsmisse/samlivsbrudd kan ha positive virkninger og trenger ikke å påvirke barnet i en negativ retning.

Barnehagen har et ansvar for å sørge for at barnet blir ivaretatt, sett og får den støtten og dekket sine behov. Gjennom arbeidet med oppgaven og fagfeltet viser det seg at realiteten for at barnehagebarn opplever at foreldrene går i fra hverandre er relativt stor. I arbeidet med teori var det gjort lite forskning rundt hvordan barnehagen skal legge til rette for barn som opplever en skilsmisse/samlivsbrudd hos foreldrene. Gjennom intervju av en styrer og to pedagogiske ledere kom det frem at barnehagen ikke har en egen kriseplan for skilsmisse/samlivsbrudd. Ved å ha en egen kriseplan for en slik livsendring vil det kvalitetskirke ivaretagelsen av barnet. Funn i intervjuene viser til at barnehagen legger til rette for barnet ved å bruke mer tid med barnet, samtaler rundt endringssituasjonen, de sørge for at barnet opplever trygghet blant de voksne, observasjoner av eventuelle endringer eller påvirkninger vil være med på å vise vei for tilretteleggelsen.

Foreldresamarbeid blir sett på som en viktig faktor for barnets påvirkning og avgjørende for hvordan barnehagen kan legge til rette for barnet. Et godt samarbeid mellom barnehage og foreldre vil være med på å gjøre endringssituasjonen enklere for barnet. Barnehagen bruker levering og- hente situasjonene, samt foreldresamtaler for å kunne få informasjon om endringer og for å kunne sikre et godt samarbeid og at barnet blir ivaretatt.

7,0 Litteraturhenvisning

Askland, L. (2011). *Kontakt med barn*. Innføring i førskolelærerens arbeid på grunnlag av observasjon (2.utgave). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Barnehageloven. (2005). Lov om barnehager (barnehageloven) (LOV-2005-06-17-64). Hentet fra: <https://lovdata.no/lov/2005-06-17-64>

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2020). *Foreldreansvar*. Hentet fra: https://bufdir.no/Familie/Samlivsbrudd/regler_om/Foreldreansvar/

Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving*. (5.utgave) Oslo: Gyldendal Akademisk.

Drugli, B, L & Onsjøen, R. (2017). *Vanskelige foreldresamtaler-gode dialoger* (1. utgave, 7.opplag). Oslo: Cappelen Damm Akademiske forlag.

Eidhamar, L, G & Salvesen, P, L. (2015). *Nesten som deg selv, barn og etikk* (4. utgave). Oslo: Cappelen

Glaser, V. (2017). *Foreldresamarbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.

Haaland, k, R. (2002). *Barnet i skilsmissen*. Oslo: Universitetsforlaget.

Jacobsen, D. I. (2010). *Forståelse, beskrivelse og forklaring: innføring i metode for helse- og sosialfagene* (2.utg.). Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Jonassen, T. (2015). *Når foreldrene skiller lag*. Barnehagen.no. Hentet fra: <https://www.barnehage.no/helse-pedagogikk-samlivsbrudd/nar-foreldrene-skiller-lag/112983>

Kvam, M. (2018). *Gi barna lov til å være glad i begge foreldrene*. Norges ledende helseoppslagsverk. Hentet fra: <https://nhi.no/familie/barn/barn-og-samlivsbrudd/>

Organisasjonen voksne for barn. (1960). *Små barn og samlivsbrudd*. Hentet fra: <https://vfb.no/rad-og-tips/arkiv/a-snakke-med-sma-barn-om-samlivsbrudd/>

Ruud, K, A. (2011). *Hvorfor spurte ingen meg? Kommunikasjon med barn og ungdom i utfordrende livssituasjoner* (1. utgave). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Thoresen, T, I (2017). *Foreldresamarbeid i barnehagen. Til barnets beste* (1.utgave. 1.opplag). Oslo: Cappelen Damm AS.

8,0 Vedlegg

8,1 Informasjonsskriv til informanter

Hei! Mitt navn er Silje Fykse Solheim, jeg er bachelorstudent ved Høgskulen på vestlandet (HVL) campus Sogndal. Jeg går siste året og skal skrive en bacheloroppgave. Tema for oppgaven er skilsmisse/samlivsbrudd. Jeg ønsker å intervju pedagogiske ledere og styrer for å finne ut hvordan barnehagen jobber med barn som opplever skilsmisse.

Problemstilling for oppgaven: «Hvordan legge til rette for barn i barnehagen som opplever skilsmisse/samlivsbrudd?»

Praktisk informasjon:

- Det er frivillig og delta og en kan når som helst trekke seg fra studiet og all data vil bli slettet.
- Intervjuet vil foregå på tomannshånd med bruk av lydopptak (om det er mulig)
- Opptaket blir slettet etter at det er transkribert.
- Intervjuet vil ta ca. 30-40 minutter.
- Data vil bli anonymisert under hele prosessen slik at ingen kan identifisere barnehagen, styrer, ped. leder eller resten av personalet.
- Intervjuet vil bestå av konkrete spørsmål knyttet til problemstillingen hvor jeg vil følge en intervjuguide.
- Bacheloroppgaven min skal inn 7. januar 2021.

Kontaktinformasjon:

Du kan når som helst kontakte meg eller veileder om du har spørsmål.

Epost: silje.fsolheim@outlook.com

Telefonnummer: 90256777

Veilederen min for bacheloroppgaven er Astrid Reidun Berglid Bakken.

Epost: Astrid.reidun.berglid.bakken@hvl.no

8,2 Intervjuguide

1. **Hvilken bakgrunn har du? Utdannelse, yrkeserfaring? Alder?**
2. **Har du opplevd å ha barn der mor og far har gått ifra hverandre?**
3. **Har barnehagen en plan for barn som opplever skilsmisse/samlivsbrudd?**
4. **Har barnehagen kompetanse innenfor skilsmisse/samlivsbrudd som fagfelt?**
5. **Hva mener du er viktig å ta hensyn til når det gjelder barn som opplever skilsmisse/samlivsbrudd?**
6. **Kan du beskrive hvordan du kan se at barnet er påvirket av det som skjer?**
7. **Hvordan blir resten av personalet rundt barnet tatt med i arbeidet rundt barnet?**
8. **Har barnehagen barnebøker om barn og skilsmisse som dere kan bruke?**
9. **Hva blir vektlagt i samarbeid med foreldre i denne situasjonen?**
10. **Har du opplevd konflikt mellom foreldre? I så fall hvordan kan du håndtere denne situasjonen?**
11. **Har dere en plan for bringe og hente situasjonene?**
12. **Har du noe mer du vil tilføye?**